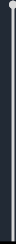

Fırsatlar Sunar

Fonetik

Fonetik

- Bir dilin seslerinin oluşumunu; söyleyiş biçimlerini, seslerin geçirdikleri evrimi ve konuşma organlarının işleyişini inceleyen bilim dalına fonetik denir.
- Bir dili diğer dillerden ayıran en önemli özellik, o dilin ses düzenidir.

Ünlü Sesler

- Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere "ünlü" adı verilir.
- Bunlar sekiz adettir. “a, e, ı, i, o, ö, u, ü” sesleridir.

- Türkçede ünlüler söylenişlerine göre üç grupta incelenmektedir.
- Dilin Durumuna Göre Ünlüler:
- "Ünlü" adını verdiğimiz sesler ağız yolundan çıkarılırken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder.
- Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler,
- Öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler çıkarılır.
- Kalın (art) ünlüler; a, ı, o, u' dur.
- İnce(ön) ünlüler ise e, i, ö, ü' dür.

Dudakların Durumuna Göre Ünlüler:

- Ünlüler çıkarılırken dudaklar düz ve yuvarlak olmak üzere iki şekle girerler.
- Dudağın düzleşmesiyle çıkan ünlülere düz ünlüler; bunlar “a,e,ı,i”
- Yuvarlaklaşmasıyla çıkan ünlülere ise «yuvarlak ünlüler» bunlar “o, ö,u,ü” dır

Ünlü Sesler

Çenenin Durumuna Göre Ünlüler:

- Ünlülerin çıkartılmasında çenenin de önemli bir işlevi bulunmaktadır.
- Kimi ünlülerde çene aşağıya doğru açılırken kimilerinde çene daralır.
- Çenenin genişlemesiyle çıkarılan ünlüler "geniş ünlüler"; bunlar "a, e, o, ö"dür
- çenenin daralmasıyla çıkarılan ünlülere "dar ünlüler« bunlar "ı, i, u, ü" dür.

Ünsüz Sesler

- Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklar gibi bazı engellere çarparak çıkan seslere "ünsüz" adı verilir.

Çıkış Yerlerine Göre Ünsüzler

- Ünsüzlerin her birinin oluşumunda farklı organların görev aldığı görülmektedir. Bu açıdan ünsüzler şu şekilde sınıflandırılmaktadırlar;
- Dudak ünsüzleri: p, m,
- Diş ünsüzleri : v, f
- Damak ünsüzleri: k, g, ğ, y
- Gırtlak: h
- Diş-damak ünsüzleri: Diğer ünsüzler

Ses Yolundan Çıkışlarına Göre Ünsüzler:

- Sert ünsüzler : ç, f, h, k, p, s, ş, t
- Yumuşak ünsüzler: b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z

“A”

- Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (a) vardır. Bunlardan biri (kalın a), diğeri de (ince a) dır.
- Her iki (a) bazen uzun, bazen kısa okunabilir.
- Kalın A Şu şekilde söylenir:
- Dil doğal duruşunu değiştirerek ortaya doğru biraz yükselir, dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek ve çeneler açık.
- Ala, dana, aldı, bana
- Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini.
- Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.

- İnce A (Kalın a) ya oranla daha ilerden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimelerden gelmiştir. Bu kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.
- lâstik, hâl, hâlbuki, lâf, lâle, kâse
- Lâtif lâleli lâmbasını lâcivert lâke lâvabodan şefkâtle verdi.
- Uzun A Bunu da (â) şeklinde gösterelim:
- Nâne, nâdir, nâme, câhil, câhit,

“E”

- Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (e) vardır. Bunlardan biri (açık e), diğeri de (kapalı e) dir.
- Açık E (Açık e)
- Çeneler (a) ünlüsünde olduğu gibi, dil ileri doğru yükselir. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.
- Eş, sen, sene
- Edebi edepsizden öğren.
- Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.

“E”

- Kapalı E (Kapalı e) şu şekilde söylenir: Dudak kenarları kulaklara doğru hafifçe yayılıp çeneler yine hafifçe sıkılır.
- Gece
- Mendil
- Pencere
- Gece penceredeki benekli tekir kedi tenceresindeki eti yedi.

“ı”

- Çıkış noktası damağın arka kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru yayılır. Dil damağın arkasına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır.
- Dilimizde (ı) ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.
- Isı, ısıık, ılıcalı
- İhlamuru ısıt,
- Tıkır tıkır, Mırıl mırıl,

“i”

- Çıkış noktası damağın ön kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru yayılı, dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.
- İz, dil, izci
- İki dinle bir söyle,
- İki el bir baş içindir.
- Dilimizde süresi uzun olan (i) lere rastlanır:
- İcat, biçare, bitap, bitaraf, veli, fenni, fiziki, canı, hayati, nihai, fuzuli, deruni

“O”

- Konuşma dilimizde kalın ve ince olmak üzere iki ayrı O vardır.
- Kalın O Çeneler açık, dudaklar birbirine yakındır ve ağız içi yuvarlaktır. Kelime başlarında sık rastlanır.
- Ot, ova, ocak, olmak, ordu, oda, orman, ortak, bando, banyo, biblo, bono, fiyasko.
- Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.
- İnce O Biraz daha ileriden daha az yuvarlak yapılarak söylenir.
- Lobut, loş, loca, lokanta

“Ö”

Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşp ağız küçük bir yuvarlak gibi olur, (ö) ünlüsü çoğunlukla kelime başında bulunur.

- ***Öbek, ök, ödenek, ödünç, ödeşmek, ödev, öfke, öğrenmek,***
- ***Öfkeyle kalkan zararlar oturur.***

“U”

- Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (u) vardır. Bunlardan biri (kalın u) diğeri de (ince u) dur.
- Kalın U dudaklar birbirine iyice yaklaşık ve ağız tam bir küçük yuvarlak olur.

Uç, ucuz, uçak, uçurum, uykucu, ulu

- İnce U (Kalın u) ya oranla daha ileriden söylenir. Ünlüsü çoğunlukla yazıda (ü) ünlüsü ile gösterilir.

Rûzgâr, hûlya, lûtfen, lûgat,

“Ü”

- Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır ve büzülür. (Ü) ünlüsüne dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.

Üç, üçgen, üçlü, üçüz, üflemek, ülker, ülkü,

Üzüm üzüme baka baka kararır.

“B”

Dudakların birleşip açılmasıyla meydana gelir. Kelimenin başında veya ortasında bulunur.

Kelime başında örnek:

Baş, boş, bıçak, biber.

BA, BE, BI, Bİ, BO, BÖ, BU, BÜ, BAB, BEB, BIB, BİB, BOB, BÖB, BUB, BÜB, BAC, BEC...

Babasının benekli bıldırcını bitişik bostanda böceklerden bunalarak büzüldü.

“C”

- Dişler birbirine yaklaşıp; dil ucu dişlerin ön kenarına yayılmış, alt çene aşağı düşerek çıkar.

Cam. caba, cacık, Coşkun, cömert, cüce,.

CA, CE, CI, Cİ, CO, CÜ, CAC, CEC, CIC, CİC, COC, CÖC, CUC, CÜC

“Ç”

- C harfinden biraz daha sert olarak çıkar. Çıkış biçimi aynıdır.

Çİ, ÇE, ÇA, ÇO, ÇU, ÇÖ, ÇÜ, ÇI

Çardaklı çeşmedeki çırak.

“D”

- Dilin damağın ön kısmına ,üst diş köklerine dokunmasıyla çıkarılır.

dam, dal, dar, dış, diş, dadı, dede, deney,

DA, DE, DI, Dİ, DO, DÖ, DU, DÜ, DAD, DED, DID, DİD, DOD, DÖD, DUD, DÖD

Davulcu dede dışardaki dikişçiye dolandırırken dönemecin duvarından düştü.

“F”

Üst kesici dişlerin, alt dudağın üstüne dokunup açılmasıyla çıkarılır. Dilimizde çoğunlukla kelime başında, pek seyrek olarak da ortasında ve sonunda bulunur.

fal, fil, fakat, falaka, falanca, faraş, felek,

FA, FE, FI, Fİ, FO, FÖ, FAF, FEF, FIF, FİF, FOF, FÖF, FUF, FÜF

“G”

- Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir.

Gaga, gazete, gam, galiba, gar, garaj,

(G) ünsüzünün iki çıkış noktası vardır. İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.

Gâh, gel, gör, git, gûya, güç.

Kalın ünlülerle damağın gerisinden çıkar.

- gar, gıcık, gocuk, guguk gibi.

“Ğ”

- Dilimizde varlığını ancak kendinden evvel gelen ünlünün süresini uzatmakla hissettirir. Kelime başında bulunmaz, iki ünlü arasında ise ikili ünlü meydana getirir.

Boğaz-boaz, doğal -doal, yoğurt - yourt

- Konuşma dilimizde bazen y ve v seslerine döner.

eğer-eyer, diğer-diyer,

“H”

- Bir soluk harfi olup ağzın (kalın a) ünlüsünü çıkardığı durumla meydana gelir.
- Haberci, haber, hacamat, hacı, hacıyatmaz,

HA, HE, HI, Hİ, HO, HÖ, HU, HÜ, HAH, HEH, HİH, HİH, HOH, HÖH, HUH, HÜH

“K”

- Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir. İnce ünlülerle damağın ön kısmından kalın ünsüzlerle ise arka kısmından çıkar.

Kel, kir, kör, kâtip, kâhya

kaba, kaya, kaçak, kadastro, kadın kadife, kalp, kal

KA,KE, KI, Kİ, KO, KÖ, KU, KÜ, KAK, KEK, KIK, KİK, KOK, KÖK, KUK, KÜK

“L”

- Dil ucu damağın ön kısmına (lale), bir de daha gerisine(olay) dayanır, hava dilin yanlarını titreterek sızar.

lâbirent, lâboratuvar; lâcivert; lâçka, lâdes, lâf,

LA, LE, LI, Lİ, LO, LÖ, LU, LÜ, LAL, LEL, LIL, LİL, LOL, LÖL, LUL, LÜL

“M”

- Dudakların birleşip açılması ve damağın hafif alçalmasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

macera, maç, modern, mücevher

MA, ME, MI, Mİ, MO, MÖ, MU, MÜ, MAM, MEM, MIM, MİM, MOM, MÖM, MUM, MÜM,

“N”

- Dilin damağın ön kısmına, dış köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir: Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Nasır, nadide, nafaka, nafile, naftalin, nakil,

NA, NE, NI, Nİ, NO, NÖ, NU, NÜ, NAN, NEN, NIN, NİN, NON, NÖN, NUN, NÜN

“p”

- Dudakların birleşip açılmasıyla ve açılma sırasında dışarıya hava fırlamasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Paça, paçavra, paket, pala, palamut,

PA, PE, PI, Pİ, PO, PÖ, PU, PÜ, PAP, PEP, PIP, PİP, POP, PÖP, PUP, PÜP

“R”

- Dil ucunun yukarıdaki kesici dişlere yakın noktayla meydana getirdiği kapağın birçok defa açılıp kapanmasıyla meydana gelir. Kelime başında bulunan (R) kolay söylenir. Fakat kelime sonlarındaki (R) ünsüzlerine önem verilmezse anlaşılması güç olur.

Radyatör, radyografi, rahat, roket, raket, ramazan,

RE, RA, RI, Rİ, RO, RÖ, RU, RÜ, RAR, RER, RIR, RİR, ROR, RÖR, RUR, RÜR

- Radyolu ressam Ramis Rasim’in romanıyla röportaj yaptı

“S”

- Dudaklar açıktır, dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır ve hava dilin arasından tonsuz olarak sızar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Sap, saat, sabah, sabotaj, saman, servis

SA, SE, SI, Sİ, SO, SÖ, SU, SÜ, SAS, SES, SIS, SİS, SOS, SÖS, SUS, SÜS

“Ş”

- Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır; hava dilin ortasından çıkar.

Şantaj, şantiye, şafak, şahin, şakşakçı,

ŞA, ŞE, ŞI, Şİ, ŞO, ŞÖ, ŞU, ŞÜ, ŞAŞ, ŞEŞ, ŞIŞ, ŞİŞ, ŞOŞ, ŞÖŞ, ŞUŞ, ŞÜŞ

“T”

- Dilin damağın ön kısmına diş köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Tabak, taban, tabela, tablet, tablo, talih, tarih, tapu,

TA, TE, TI, Tİ, TO, TÖ, TU, TÜ, TAT, TET, TIT, TİT, TOT, TÖT, TUT, TÛT

Tombul tömbekici Tatar tulumbacıyla tütün tüttürdü.

“V”

- Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunur. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Vade, vadi, vagon, vahşi, vakit, vantilâtör, vapor,

VA, VE, VI, Vİ, VO, VÖ, VAV, VEV, VIV, VİV, VOV, VÖV, VUV, VÜV

“Y”

- Dil ortasıyla ön damak arasından çıkar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

YA, YE, YI, Yİ, YO, YÖ, YU, YÜ, YAY, YEY, YIY, YİY, YOY, YÖY, YUY, YÜY

Yalvaçlı yıldız yirmi yoksul yörükle yumurtalarını yükledi.

“Z”

- Dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır, hava dilin arasından tonlu olarak çıkar. Kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

ZA, ZE, ZI, Zİ, ZO, ZÖ, ZU, ZÜ, ZAZ, ZEZ, ZIZ, ZİZ, ZOZ, ZÖZ, ZUZ, ZÜZ

Teşekkürler

Öğr. Gör. Müyesse GÖĞÜŞ

 Diksiyon ve Beden Dili

 Fonetik

 Ünite 5